

ПОСЛАНИЦА ПРВА (=ВЕЛИКА)
МОНАСИМА

Господар свега (постојећег), човекољубиви Бог, роду човечанском свагда дарује добре поводе за познање будућих (добара), желећи да свако стиче напредак ка бољем оним што мигом доброте (своје) подстиче (=указује), и привлачећи увек ка добру човека створеног по лику Његовом; будући да душа (човекова) по природи има порив ка добром и лепом и да стреми жељењем онога што је боље, али она лева страна зла, онаком лукавошћу, у једноставне душе свагда умеће маштање о (привидно) лепим (стварима) ради помрачивања оних истински лепих. Због тога нас неизрецива љубав благодати Божије учи познању истине** кроз Богонадахнута Писма, према ономе (=Псалмојојцу) који каже: Благости и васпитању и познању научи ме¹, да бисмо тако могли да одбацимо (од себе) узрок свих зала — незнање, и у нама присутно телесно и несловесно мишљење које се подмукло угврђује обћањем знања, и да бисмо, руковођени светлошћу истинског познања, могли то (незнање) да изагнамо (из себе) научивши да је знање истине узрок спасења.

Пошто сте већ и ви, о најжељенија и љубљена браћо, (тако) често тражили од нас да изложимо реч (=ѿоуку о томе)

* Израз "лева страна зла" упућује на традиционално повезивање зла са левим, са левицом (упор. Јона 4, 11). Можда право значење ова веза добија управо у овом нашем двадесетом веку.

** Нераскидива веза ἀγάπη (љубави) и γνῶσις (знања, познања) указује на претходећу александријску традицију. Ова веза постоји већ код КЛИМЕНТА АЛЕКСАНДРИЈСКОГ (упор. MORTLEY, *Connaissance religieuse et hermeneutique chez Clement d'Alexandrie*, Leiden 1973, p. 138-143.

¹ Пс. 119, 66

какав начин (живота) треба да има онај који се удаљио од телесних уживања и начина живота овога века ... сабрани пак на једно исто (место) сходно оном, описаном у Делима (Апостолским), апостолском обичају** у свештени скуп и чинећи збор братства, изабравши да у свему побожно будемо једни с другима, и (такође) како треба чинити заједничко борављење (=оѡхођење), и какво треба да је устројство навикâ (=врлина, ѡнашања), и који је циљ пута највише врлине, и шта је добра и угодна и савршена Воља Божја¹, те какав је пут и подвиг оних који желе да стигну до савршенства и који хитају да доспеју до (највише) мере духовнога раста²; и — да не развличимо причу пашироко, — та и (друга питања) која овима следе молисте од нас да вам писмено нацртамо (=напишемо) за трајни подсетник душеполезног изучавања, уверени наравно у благочестиви догмат православне вере: да је Једно Божанство Обожаване и блажене Тројице, једна Суштина, једна Воља, једна Слава, да се једно поклонeње приноси Трима Ипостасима једнога Божанства, као што и у светој тајни Крштења благочестиво исповедисмо добро вероисповедање пред многим сведоцима. Због тога и ми, гледајући вашу многу рвност око добра и видећи жељу за крајном врлином, не оклеवासмо, (него) укратко сачинисмо (вам) подсетник, узевши за полазиштâ (нашег излагања) мисли из самих Богонадахнутих Писама; а истовремено наводисмо и светописамска сведочанства за пуноту непоколебиве вере, да не би ко помислио да говоримо нешто (сами) од себе***, или посумњао како говоримо речи пренадуване³.

* Лакуна у тексту.

** "Фраза κατὰ τὸν ἀποστολικὸν χαρακτῆρα показује ту чињеницу да је монаштво одувек схватано и схвата се као стремљење ка томе да се у свој пуноти оствари хришћански идеал, јасно оцртан од стране св апостола" (СИДОРОВ, *ad loc. cit.*)

¹ Рим. 12, 2

² Еф. 4, 13

*** Интересантно је да је данас потпуно обратнo. Данашњи аутори, чак и кад готово дословно преписују, по сваку цену желе да оставе утисак да написано припада њима.

³ 2 Петр. 2, 18

Нска, дакле, пре свега, свима који су себе посветили Богу, и тела своја принели на живу и свету и угодну жртву Богу¹, као словесно служењс, вазда буде циљ предстојеће просветлење побожности (= *йраве вере*), и да верују сходно обећањима светих Евангелија и осталих списа (Св. писма), предајући себе сваком добром делу и сваком врлинском занимању; и да буду чврсто уверени да је кроз благодат Христову и силу Божанску могуће да настане потпуно у нама излечење и очишћење од срамних страсти које делају у души и телу, јер оно што је за нас немогуће, могуће је Богу који нам је то обећао². Наиме, греховне страсти касније су придошле у душу и тело, због престапа првосазданог Адама^{*}; И да је (такође) могуће да се удостојимо у свакој пуности савреног и потпуног усиновљења у Духу на посвећење душе и тела, сходно ономе који је рекао: Јер евангелије наше није проповедано вама само речју, него и у сили, и у Духу Светом, и са увереношћу многим, као што знате³. И опет: Да вас цели дух ваш и душа и тело буду беспрекорно сачувани у дан Господа нашег Исуса Христа:

¹ Рим. 12, 1

² Мт. 19, 26

* “Говорећи да су греховне страсти касније придошле у душу и тело, прец. Макарије изражава опште светоотачко становиште о проблему зла (греха) ... Могуће је да је овде такође присутна и једна прикривена полемика против манихејаца који су тврдили суиस्ताцијалност зла и сматрали да је тело греховно по својој природи, па сходно томе одрицали васкрсење тела, одбацивали брак итд. У IV и V веку манихејци су развили активну пропаганду свога учења међу египатским хришћанима, покушавајући да продру и у монашке кругове. (Упор. STROUMS G. G., *Manichean Challenge to the Egyptian Christianity, The Roots of Egyptian Christianity*, Philadelphia, 1986. p. 307 - 319)” (СИДОРОВ, *ad loc. cit.* прим. 11)

³ 1 Сол. 1, 5

чега смо залог неизречивог благодејанија (=дејсѝва) ми верујући примили у светом крштењу Блажене Тројице*, па узрастање и напредак савршеног наслеђа (Божијег) и на умножење овог талента¹ (=дара) код оних којима је поверена ова велика и пречиста тајна.

Јер Божанствени и Утешитељни Дух, дат апостолима, а кроз њих дат у службу јединој и истинитој Цркви Божијој**, од часа крштења, у сразмери са вером (коју човек има), различито и на много начина са сваким је оним (човеком) који из искрене вере приступа крштењу. Дакле, сваки прима (то) благо на умножење и разраду и увећање, као што је речено и у Евангелију¹. Наиме, као што дете рођено у веку овоме, није заувек остало у детињем узрасту, него из дана у дан добија узрастање по неком нужном следу неисказивих закона природе, док не доспе до (узраста) зрелог човека и до испуњених логичких појмова, на исти начин и онај који се рађа одозго, од воде и Духа², не треба да остане у стању детињег духовног узраста, него треба да из дана у дан користећи подвиг и труд и много трпљење због борења са супарником (=ђаволом), сâм напредује и узраста до испуњења духовног раста, сходно ономе што апостол (Павле) каже: Док не достигнемо сви у јединство вере и познања Сина Божијега, у човека савршена, у

* Израз ἐπι τοῦ ἁγίου τῆς μακαρίας τριάδος βαπτισματος указује, како на тајинство крштења уопште, тако и на формулу коју свештеник на крштењу произноси: "Крштава се раб Божији у име Оца, амин, и Сина, амин, и Светога Духа, амин", упор. СИДОРОВ, прим 12.

¹ Мт. 25, 11-14; Лк. 19, 12-27.

** Преподобни МАКАРИЈЕ дотиче се овде еклисиологије.

¹ Мт. 25, 14-30; Лк. 19, 12-27

² Јн. 3, 3-5

меру раста пуноте Христове, да не будемо више мала деца, коју љубља и заноси сваки ветар учења лукавством ради завођсња у заблуду, него да истинујући у љубави у свему узрастемо у Њега, који је Христос¹. И опет другде говори исти (Апостол): Не саображавајте се веку овоме, него преображавајте се обновљењем ума свога, да испитате шта је добра и угодна и савршена воља Божија², говорећи да (тима) достижу у савршену вољу Божију они који су достигли у меру раста и словесног испуњења Духа³. Али, при телесном рођењу, следом неке нужности и природним законом, дете достиже мужевни узраст, тако да се телесни узраст испуњује зато што је нужном одлуком промисла⁴ заповеђено, а не слободним избором воље. Код рођења, пак, одозго, од Духа (Светог), није на тај начин одређен поредак (развоја), него је слободној вољи постављен труд и подвиг и пут са многим трпљењем, према реченом од Господа: Борите се да уђете кроз тесна врата⁵; и опет: Подвизавајте се, јер подвижници задобијају Царство Небеско⁶; и: Ко претрпи до краја, тај ће се спасти⁷; и: Трпљењем својим спасавајте душе своје⁸. А и апостол (Павле каже): Са стрпљењем трчимо у борбу која нам предстоји⁹; и: Тако, вели, трчите да (трку) добијете¹⁰; и опет: Као слуге Божије у трпљењу многим¹¹, и тако даље.

¹ Ефес. 4, 13 - 15

² Рим. 12, 2

³ На другом месту (*Hom. 8, 4*) преп. МАКАРИЈЕ набраја чак 12 ступњева доласка до савршенства. *Die 50 geistlichen Homilien des Makarios*, S. 80-81.

⁴ Однос промисла (πρόνοια), нужности (ἀνάγκη) и судбине (εἰσαρτένη) представља посебно интереснатну тему. Види: СИДОРОВ, прим. 15.

⁵ Лк. 13, 24

⁶ Мт. 11, 12

⁷ Мт. 10, 22

⁸ Лк. 21, 19

⁹ Јевр. 12, 1

¹⁰ 1 Кор. 9, 24

¹¹ 2 Кор. 6, 4

А тако је Божанска благодат уредила да сваки својом вољом и властитим хтењем и трудом и подвигом задобија умно (=духовно) узрастање, колико верује и колико се подвизава; и колико љуби, и колико себе предаје телесном и душевном подвигу на благоугађање (=ваљано исцјуњење) заповестима, толико и стиче причастије (=заједничарење) Духа ради духовног узрастања обновљења ума, благодаћу и божанским даром добијајући спасење, а вером и љубављу и подвигом самовласне воље примајући (у себе) напредак и узрастање у савршену меру духовног раста, да би, како благодаћу, тако и правичношћу, био наследником вечног живота, не добијајући све нити божанском моћи и благодаћу без сарадње и труда (=сйшарања) човека, нити сасвим може достићи у савршену вољу Божију и меру слободе и чистоте властитом ревношћу и сагом, без сарадње и помоћи Духа Светога. Јер, ако Господ не сагради дом и не чува град, узалуд је бдио (над њим) чувар и трудбеник и градитељ¹. И опет: Јер не наследише мачем својим земљу, и мишица њихова не спасе их, мада су ратовали мачевима и мишицама,

¹ Идеја синергије (=сарадње) карактеристична је за православну светоотачку мисао. Преподобни МАКАРИЈЕ цу и преузима од претходоће му светоотачке традиције и, могли бисмо рећи, прослеђује је даље, све до позновизнатијског исихазма ГРИГОРИЈА ПАЛАМЕ (види: J. MEYENDORFF, *Introduction a l'étude de Gregoire Palamas*, Paris 1959, p. 43, 179, 232-234.) и неопатристичке теологије савремених православних богослова, тј. до дана данашњег. СИДОРОВ управо у овој идеји види "најсусштинскију тачку" разликовања источног (грчког) од западног (латинског) хришћанства, карактеришући ово последње као "јуридикско (законническое) хришћанство". Наиме, западно хришћанство, чак и у наизглед неспојивим супротностима, какви су АВГУСТИН и ПЕЛАГИЈЕ, постојано инсистира на *сйисењу њо закону*. Разлика, тј. супротност само је у томе да је код ПЕЛАГИЈА закон "спољашња емпиријска форма", док је код АВГУСТИНА он схваћен као предвечни Божански закон, као предестинација. Код ПЕЛАГИЈА закон испуњава слободна воља човекова, а код АВГУСТИНА *йредесицинирана* (=йредодређена) благодат, тако да ту онда нема "помирења" између слободне воље човекове и благодати. Види СИДОРОВ, прим 20.

¹ Пс. 126, 1

него десница Твоја и мишица Твоја и светлост Лица Твојега¹, што показује Божију силу (=моћ) која им сарађује (=поможе) у њиховом сонственом подвигу, а истовремено Пророк отсеца (=одбацује) надменост оних који мисле (високо) о себи због малих врлина, него научава да вером и љубављу кроз благодат бива живот онима који се надају.

Шта је, дакле, та воља Божија, на коју Апостол подстиче молећи сваког да се потруди да стигне? Или, зар није код оних за које је Господ рекао називајући их блаженим: Блажени чисти срцем, јер ће они Бога видети², И опет: Будите, дакле, ви савршени, као што је савршен Отац ваш небески³. Овим се обећава потпуно очишћење од греха, а то је потпуно ослобођење од срамних страсти, и савршено добијање највише врлине, што је очишћење и освештење срца кроз причастије савршенога и Божанскога Духа, које (причастије) настаје у пуноћи у души која себе са вером и љубављу свецело предаје Богу. Као што и кроз Давида показиваше Дух (Свети) савршен циљ истине, и учаше да тај (циљ) треба да траже од Бога и да верују они који желе да се покажу као синови светлости и да постану наследници живота, па каже: Нека буде срце моје непорочно (=беспречно)

¹ Упор. Пс. 43, 3

² Мт. 5, 8

³ Мт. 5, 48

* Преп. МАКАРИЈЕ слободно употребљава и израз κόθαρσις и καθάρσις, не инсистирајући често на њима. Најчешће говори о очишћењу срца, при чему акценат ставља на унутарње очишћење и супротставља нпр. "потпуно очишћење сазнања" простом одрицању од свих зала. (СИДОРОВ, прим 21). И идеја очишћења, у различитим аспектима, била је широко распрострањена у светоотачком богословљу. Истакнуту улогу она има нпр. у учењу св. ДИОНИСИЈА АРЕОПАГИТА, где је очишћење прва степенница на путу узхођења разумних суштстава ка Богу. Њему следе просветлење (ἐλλάμψις) и савршенство (τελείωσις) (Види: ROQUES, *L' univers dionysien*, Paris 1983, p. 92-94.

у наредбама твојим, да се не осрамотим¹. Ношење пак срамоте и безчашћа означава онс који још нису (за себе) стекли непорочно од сваке лаге и нечистоће срце. Јер опет каже: Тада се нећу постидети кад гледам (=и¹азим) на све заповести Твоје². Дух Свети учаше (нас) испуњењу свих заповести и савршеном удаљавању од сваког престапа (=греха) и задобијању потпуне смелости (=слободе) код Бога³. И опет: Чисто срце, молећи се Пророк говораше, саздај у мени Боже, и дух прав, вели, обнови у утроби мојој; и Духом владалачким учврсти ме⁴ што представља тај исти циљ. А опет пита: Ко ће се успети на Гору Господњу, или: Ко ће стати на светом месту Његовом? — и додаје који су то и какви су: Који су невини рукама, и чисти срцем⁵. Тако да је Дух означио (т¹име) да треба својим деловањем* сасвим одлучити (=о¹и¹сећи) од нас грех који се врши делом и речју и помишљу, и старати се, молећи се и вером надајући се, да из дана у дан стигнемо у савршену чистоту Божију.

Јер Апостол, посвуда јавно учи какве су дужне да буду душе које су се одвојиле од брака телесног и веза (ово)светских, и које желе да до краја извежбају се (=и¹од¹д¹ви¹за¹вају се) у девствености, па вели: Девственица се брине за Господње, да буде света не само телом, него и духом, поручујући да она буде ван грехова, како (оних) на делу, тако и у мислима⁶,

¹ Пс. 118, 80

² Пс. 118, 6

³ 1 Јн. 3, 21-22

⁴ Пс. 51, 12-14

⁵ Пс. 24, 3-4

* Израз διὰ τῆς ἰδίας ἐνεργείας СИДОРОВ везује за τὸ πνεῦμα, дакле за Дух Свети, и у томе види потврду богонадахнутости св. Писма (упор. прим. 22). Нама се наш превод чини адекватнијим.

⁶ 1 Кор. 7, 34

то јест јавних и тајних (грехова), као што и треба да је она која жели да се, попут невесте Христове, сједини са чистим и беспрекорним Царем Небеским. Јер душа која жели да се сједини Њему и која има жељу да постане један дух са Њим¹ треба да се уподобљује непорочној и пречистој леноти, према ономе што каже блажени Јован: И сваки, вели, онај који има ову наду, очистиће себе, као што је Он (=Христос) чист. И: Угледајте се на мене као и ја на Христа². Јер, душа која се одрекла од телесног заједничарења (=брака) и која се удаљила од (овога) света и увежбала се у девствености, и себе посветила (=обећала) сједињењу и заједници с Пречистим Женском, треба да се очистиће не само од јавних грехова као: блуда или крађе или убиства или стомакоугађања или оговарања, или среброљубља, или лажи, или пустословља или галаме или смеха или лакрдије или користољубља или грамзивости, него далеко више треба да је чиста од грубљих (=бруијалнијих) страсти душе и скривених грехова, то јест: од похоте, празнославлја, човекоугађања (=додворавања), лицемерја, властољубља, лукавства, злонаравија, мржње, безверја, зависти, надутости, грамзивости, самоугађања, самољубља, охолости и овима сличних невидљивих срамних страсти.

Наиме, (Свето) Писмо познаје скривене грехове душе, ако заиста верујемо речима Духа (Светог), (грехове) који се сматрају истим или сличним оним испољеним. Јер, вели се, Господ је расуо кости човекогодника³ и: Човеска крвника и лукавог (=иодмуклоџ)

¹ 1 Кор. 6, 17

² 1 Јн. 3, 3 и 1 Кор. 11, 1

³ Упор. Пс. 52, 6.

Господ се гнуша¹, лукавство и убиство убрајајући у један преступ. И: против оних који говоре мир са ближњима својим, а зло је у срцима њиховим: Дај им Господе по делима њиховим². И опет: Јер и у срцу безаконје творите на земљи³. А и Господ, прекоревајући човекоугоднике, вели: Све чине да их људи виде⁴. Зато и поручује говорећи: Гледајте да не чините милостињу вашу пред људима; иначе нећете имати плате код Оца вашег Који је на небесима⁵. То јест, немојте хтети да од људи тражите и ловите похвалу или славу за добре поступке, него већма од Бога, од чега је слава истинска и вечна, и чија је срамота вечна. И: Тешко вама кад људи о вама лепо говоре⁶, тј. кад хоћете да од људи чујете лепо и да се радујете слави и похвалама које од њих долазе*. Иначе, како је било могуће да добротинећи (=који чине добро) не буду свима познати, када сам Господ говори: Да се светли светлост ваша пред људима, да виде добра дела ваша и прославе Оца вашег који на небесима⁷? Ради славе Божије, вели, поди-завајте се да свако добро дело чините, а не за сопствену славу. А не тражите и не радујте се похвалама кратковремених

¹ Пс. 5, 7

² Пс.28, 3-4

³ Пс. 58, 3

⁴ Мт. 23, 5

⁵ Мт. 6, 1

⁶ Упор. Лк. 6, 26

* Оваква и слична места јасно показују колико заправо светоотачка литература и мисао не само да не губи на актуалности, него, чини пам се, управо у ово наше време добија на њој.

⁷ Мт. 5, 16

људи, него похвалу и славу очекујте само од Бога, као што блажени Давид говори: Од тебе је похвала моја¹, и опет: У Господу ће се похвалити душа моја². Као што и апостол (Павле) налаже да и једење и пијење буде у славу Божију: Јер, вели, било да једете, било да пијете, било (друго) нешто да чините, све чините у славу Божију³. Јер, оне који славу и хвалу траже од људи, Господ је показао да су неверници, говорећи: Како ви можете веровати када примате славу од људи, а славу од јединога Бога не тражите⁴? А (апостол) Јован, поредећи мржњу са убиством, вели: Који мрзи брата свога, човекоубица је⁵ и: Знате да ниједан човекоубица нема у себи вечног живота⁶: ону скривену мржњу која бива према брату, (он) пореди са убиством*. Али и апостол Павле, грдећи оне који су се предали срамним страстима због неразумног и непокорног срца, набрајајући њихову на већу пропаст делатност, збрајајући уједно скривене и јавне грехове, вели: И како не марише да познају Бога, зато их и предаде Бог у покварен ум, да чине оно што је неприлично, њих који су испуњени сваке неправде, злобе, блуда,

¹ Пс.

² Пс. 34, 2

³ 1 Кор. 10, 31

⁴ Јн. 5, 44

⁵ 1 Јн. 3, 15

⁶ *ibidem*

* СИДОРОВ (прим. 30) уз ово место наводи занимљиво тумачење Н. САГОДА: "У мржњи постоје сви суштински елементи који постоје и у убиству: у суштини, мисли које прожимају онога ко мрзи брата својега и мисли које прожимају онога ко брата убије, исте су." Стога, "онај ккоји мрзи брата (човекоубица) пребива у смрти, јер истински живот може да производи само живот, са њим је потпуно неспојиво настојање да се уништи живот другог" (Н. САГОДА, Первое соборное послание, с. 514-516).

лакомства, пуни зависти, убиства, свађе, лукавства, злоћудности, дошапчачи, опадачи, богомрсци, хулници, гордељивци, хвалисавци, измишљачи зала, непокорни родитељима, неразумни, невере, немилосрдни, непомирљиви, немилостиви, који, познавши правду Божију, да они који то чине достојни јесу смрти итд¹.

Видиш, како не само да је изрекао јавне грехове, који су код људи омрзнути, него уз ове видљиве приборјао је и оне скривене страсти душе: злобу, гордост, свадљивост, неваљалство (=злочудности), гордељивост, мржњу, неразумност. И опет Господ говори: Оно што је узвишено код људи, гадост је пред Богом². И: Ко себе узвисује понизиће се, а ко себе понизује, узвисиће се³. И Премудрост вели: Нечист је пред Богом сваки гордељива срца⁴. И још томе слично мноштво набројавши из св. Писама могли бисмо да је речено против срамних у души скривених страсти*. Јер, Дух Свети познајући скривене срамне страсти које грубље (=бруијалније) и укореењеније постоје у души, учео нас на који начин је могуће да дође до ослобођења од њих, говори нам кроз Давида: Од тајних (грехова) у мени очисти ме, и од туђега избави раба Твојег⁵. Тако да је кроз много молење (=молишћу), и веру, и потпуно добро ревновање (=сиремљење) ка Богу,

¹ Рим. 1, 28 -32

² Лк. 16, 15

³ Лк. 14, 11

⁴ Прич. 16, 5

* Преп. МАКАРИЈЕ овде исказује убеђење карактеристично за православне подвижнике, наиме убеђење да "грех, као греховно дело, није ништа друго до испољавање нашег унутрашњег огреховљеног стања ... Следствено, сваки наш поступак, макар се и привидно тичао само тела, јесте имовина душе, он је психолошки акт, и као такав се просуђује" (упор. Л. СОКОЛОВ, Психологический элемент в аскетических творениях и его значение для пастырей Церкви, Вологда, 1898. с. 7, 40.; СИДОРОВ, прим. 31).

⁵ Пс. 19, 12 - 13

силом Духа, могуће превладати скривене срамне страсти. Јер, као што се трудимо да сачувамо од видљивих сагрешења спољњег човека, а то је тело, као Храм Божији, као што рече апостол (Павле): Ко упропасти (=поквари) храм Божији, говорећи (овде) о телу, тога ће покварити Бог¹, тако се треба трудити и борити да унутарњи човек, а то је управо душа, сачува се од сваке нечистоте скверних помисли* (као невеста Христова), према реченом: Сваком стражом чувај срце своје, јер из тога исходи живот².

А то ћемо успети ако се увек боримо и супротстављамо рђавим помислима, то јест: (мислима) празнословља, и мржње, и надутости (=охолости), и лукавства, пожуде, и неверја, љубоморе (=зависти), и властољубља: и нико сваком брижљивошћу испитујемо себе, и чувамо ум нездружен и несагласан са скривеним страстима душе, и себе предајемо свим добрим делима, са присилом (себе), и трудом, и борбом (=подвигом), јер нас (у томе) противник спречава.

¹ 1 Кор. 3, 17

* Преп. МАКАРИЈЕ се овде придржава антропологије св. апостола ПАВЛА, код којег је разликовање унутарњег и спољњег човека понајбоље изражено (2 Кор. 4, 16). За њега ознака "спољни човек" (тело) не претпоставља никакве негативне асоцијације (тело није зло); тај "спољни човек" код њега се често поистовећује са "старим човеком" (Рим. 6, 6), а "унутарњи" са "новим" (Ефес. 4, 24). Према томе основни сукоб у животу сваког човека није између "унутарњег човека" и тела, него између "унутарњег човека" и греха. Код св. ПАВЛА постоји "антрополошка двојност", али не постоји "антрополошки дуализам" (GUNDRY, *Soma in Biblical Theology with Emphasis on Pauline Theology*, Cambridge, 1976, p. 135-138). Антропологија св. апостола ПАВЛА оставила је снажан утицај на целокупну светоотачку антропологију (СИЦОРОВ, прим. 32).

² Приче, 4, 23

Јер, блажени Мојсеј, указујући (=алудирајући) и типолошки показујући на једноначинску исправност (живота)* пројавио је да душа не треба да следи две мисли (=два схваћања), рђаву и добру, него једино добру, и да не треба изграђивати у нама два плода, лош и користан, него само једноначински добре (плодове) радити, а лоше сасвим избегавати. А вели у загонеткама: Не прежи заједно на гумпу свом разнородне животиње, нпр. вола и маргарца, него ћеш једнородне животиње упрегнути и оврћи жетву своју¹. То јест, немојте имати на њиви срца ваших заједно на истом нослу врлину и порок, него само врлину. Не стављај, вели, у вунену хаљину лан, нити опет у лансну (хаљину) вуну. Немој на простору земље своје обрађивати два плода на истом (месту), нити двапут годишње. Не пуштај разнородну животињу на другу ради плођења, него спаруј истородне са истородним². Кроз све пак ово (речено) тајанствено се указује (=алудира) да не теба у нама обрађивати и врлину и порок, него (треба), једноначински рађати из нас врлине кроз божанственије плођење; и не треба душа да заједничари и да се сједињује са двама духовима, са духом (овога) света и са Духом Божијим, него је души заповедио да једино сједињујући се и прилепљујући се Духу Божијем,

* "Израз τῆν μονότροπον εὐθιότητα указује на стање душе које је супротно стању 'расцепканости воље и сазнања', које се стално колебају између добра и зла. У другим делима св. Макарија налазимо исту мисао. Он нпр. говори о 'једноначинској правди живота у Христу'. Душа се не налази више под влашћу срамних помисли, него општи једино са небеским Жеником. Таква душа, здружена са Логосом Божијим, постаје беспрекорна и удостојава се у будућем обилних духовних дарова добродетељи" (МАКАΡΙΟΣ/ΣΥΜΕΟΝ, *Reden und Briefen*, Bd. II, S. 64-65, СИДОРОВ, прим. 34).

¹ Највероватније слободна парафраза 2 мојс. 22, 10.

² 2 Мојс. 22, 11 и 22, 9 (Лев. 19, 19).

плодоноси свештено плођење и плодове духа; нити (треба) да слободна воља саглашава се двама лицима*, оном лошијем и бољем, него једино употребљавајући добре и сасвим се удаљујући од зла, одгајивати у души једноначински плод врлинâ, сходно написаном: Тога ради сам се управљао према свима заповестима Твојим, мрзећи на сваки неправедан пут¹. И: Неправду омрзнух и огади ми се, закон пак Твој заволах², да би тако Господ, видећи подвиг (напе) душе, Својим човекољубљем, силом Духа (Свога), учинио у нама велико и потпуно излечење од скривених страсти, чинећи заштиту нашим духовним непријатељима. Као што и сâм Господ, говорећи о оној удовици коју је мучио супарник, и која је дошла код неправедног кнеза, па тражила заштиту од њега, и због своје велике дрскости постигла своју заштиту, учи нас да не клонемо у молењима. Јер, говораше им (=ученицима) и причу како се треба свагда молити и не малаксавати и тд.³. А то “не клонути” циља на велику упорност у молитви. И после тога

* “Говор о двама духовима и двама лицима, на чисто спољашњем плану, наликује учењу месалијана. Међутим, код преп. Макарија не налазимо тезу о супстанцијалном (природном) сапостојању греха и благодати. Код њега се ради о превладавању двојства воље (*προαιρεσις*) у човску. Треба приметити и да је термин *πρόσωπον* (=лице, личности) код преп. Макарија вишезначан и да се доста ретко употребљава у значењу личност, чешће има значење однос, начин, *аспект*, *фактор*, *елемент* (упор. E. DAVIDS, *Das Bild vom Menschen*, S. 81). Стога, када он говори да у уму делују два лица, онда он ту подразумева *фактор* благодати и *фактор* греха (упор. *Die 50 geistlichen Homilien des Makarios*, S. 169-170). Аналогно треба мислити и о двама духовима.” (СИДОРОВ, прим 36)

¹ Пс. 119, 128

² Пс. 119, 162

³ Лк. 18, 1

Господ (каже): Видите шта говори неправедни судија! Колико ће више Отац ваш небески одбранили оне који му вапију дан и ноћ. Да, велим вам, одбраниће (их) убрзо¹.

Јер, какву је борбу имао Апостол за ученике (своје) и (како се) стараше, молећи се у себи за њих да до какве духовне мере достигну, а уједно и постављајући најзвишенији циљ Христијанства јаван свима који желе да лако и истинољубиво трче (до њега), и чинећи јавним (=јасним, видљивим) апостолски канон нове твари² оних који се старају да иду ка напред; А вели саветујући свакога човека и учећи у свакој мудрости, да бисмо сваког човека представили савшеног у Христу³ зашто се и трудим борећи се. И опет се моли за оне који су удостојени печата обећања Духа криз (Свето) крштене, да добију узрастање духовног напретка, говорећи: Зато и ја, чувши за всру вашу и љубав према свима светима, не престајем да се молим и да тражим да вам Бог Господа нашег Исуса Христа, Отац славе, да Духа мудрости и откривења, да Га познате, просветљење очију срца ваших да знате каква је нада позива Његовог, и какво је богатство славе наслеђа Његовог у светима, и каква је неизмерна величина силе

¹ Упор. Лк 18, 6 - 8. Текст који наводи преп. Макарије разликује се од општсприхваћеног текста.

² Гал.5, Израз "апостолски канон нове твари" СИДОРОВ доводи у везу са фразом κατά τὸν ἀποστολικὸν χαρακτήρα са почетка *Велике посланице*. Оба израза указују на норму живота у Христу ка којој норми треба да стреми сваки хришћанин (прим. 28).

³ Кол. 1, 28 - 29

Његове на нама који верујемо¹. Начин пак заједничарења и причешћа* Духа (Светог), које настаје у пуности**, (Апостол) тачно назначујући (наводи): По дејству, вели, силе Његове, коју учини у Христу, васкрсавши га из мртвих, према том, вели, дејству Духа, да и ви ту пуноту примите. И опет, у истој Посланици, мало даље напред, желећи да они доспеју у неко узвишеније узрастање и савршенији духовни напредак, он се моли говорећи: Тога ради преклањам колена своја пред Оцем Господа нашег Исуса Христа, од Кога сваки род на небесима и на земљи назива се, да вам по богатству славе своје да силу да ојачате Духом Његовим у унутарњем човеку, да се Христос вером усели у срца ваша, (те да) укорењени и утемељени у љубави, узмогнете разумети, са свима светима, шта је ширина и дужина и дубина и висина, и познати љубав Христову која превазилази знање, да бисте се испунили сваком пуноћом Божијом².

А у другој Посланици, учећи о истом и показујући ученицима изобиље духовног богатства и подстичући их да хитају да достигну до савршене мере, говораше: Ревнујте пак за духовне дарове, и показаћу вам пут још узвишенији. Ако језике анђелске говорим, а љубави немам, онда сам звоно које јечи или кимвал који звечи; и ако имам дар пророковања

¹ Ефес. 1, 15 - 19

* Ради означавања причешћа Духа Светог преп. МАКАРИЈЕ употребљава два синонимна израза: τῆς μετουσίᾳς τοῦ πνεύματος и τῆς μεταλήψεως τοῦ πνεύματος. Овај други израз у хришћанској литератури и пракси често се употребљава у евхаристијском контексту (упор. G.W.H. LAMPE, СИДОРОВ, прим 39).

** Преп. МАКАРИЈЕ често спаја изразе πληροφορία (пуноћа) и αἰσθησις (чувство, осећај) изражавајући тим спојем искуствено познање Бога, искуство благодати, које искуство он супротставља чисто разумском, рационалном сазнању (СИДОРОВ, прим 40).

² Ефес. 3, 14 - 19

и знам све тајне, и сво знање, и ако имам сву веру да и горе премештам, а љубави немам, ништа ми не користи; и ако раздам све имање своје, и предам тело своје да се сажеже, а љубави немам, ништа сам¹. И додаје који су плодови љубави, и како они који су је стекли, ослободише се сасвим страсти зла (=иџорокâ), говорећи: Љубав не завиди; љубав се не горди; не надима се; не чини што не пристоји; не тражи своје; не мисли о злу; не радује се неправди, а радује се истини; све трпи, све подноси, све верује, свему се нада². И опет исти (Апостол): Љубав никада не престаје³. А (то) “никада не престаје” означава да они који имају горенаведене харизме (=дарове) Духа, а још нису кроз најпунију и делатну љубав Духа (Светог) добили ослобођење од страсти, још се налазе у опасности и борби и страху због борења са духовима зла, мада су и стекли духовне дарове. Јер гле коју је и колику духовну меру, која више није под (опасношћу) пада и страсти, показао (Апостол) онима који желе да тачно иду путем Христијанства.

¹ 1 Кор. 12, 31 - 13, 3

² 1 Кор. 13, 4 - 7

³ 1 Кор. 13, 8

— тако да језици ангелâ и пророковање и вера и сво знање и дарови исцеливања, ништа су у поређењу са највишом врлином и пунотом најсавршеније љубави, мада су и они дејствија истог тог Духа. Али да не би, ако се неко удостојио ових дарова, помислио, због новијег дејства благодати, да је достигао у савршенство и да му ништа више није потребно, изостао иза савршених мера̄ бесстрашћа, испуњен једино мањим даровима, због тога је (Апостол) показао циљ савршенства, да сваки сазнајући себе непрестано као сиромаша од толиког богатства, непоколебиво подвизава се добрим подвигом, и да духовни стадион (=σῖαζυ, ἵουῖ) тако трчи док не достигне, како рече: Тако трчите, да достигнете¹.

Гле како (Апостол), кроз многе (начине) износи на видело одређење и циљ и правило побожности и савршенства, молећи се да његови ученици сви до њега стигну. Јер, опет, он исти на другом (месту), показујући вернима и онима који љубе Господа новину и промену која бива у Христу, вели: Јер нити обрезање што користи, нити необрезање, него нова твар; и који овом правилу следеју, мир на њих и милост, и на Израил Божији². И опет: Ако је неко у Христу, нова је твар, старо је прошло³. Једном речју, јасно је поставио апостолско правило

¹ 1 Кор. 9, 27

² Гал. 6, 15 - 16

³ 1 Кор. 5, 17

нове твари. Шта је пак друго нова твар, него, како он (сам) другде казује: Да стави преда се Цркву славну, која нема мрље ни боре, или нешто томе слично, него да буде света и непорочна¹. Потпуно очишћење од срама, што је потпуно ослобођење од страсти, и пуну, неизрециву и мистичну (=шајинску), у освећењу заједницу Божанске силе Духа (Светог), која дејствује у срцима светих, који су се удостојили оног повијег, изнад природе и духовног у врлини уживања*, (ето) да је таква нова твар у Христу Апостол је научио. Али и ово: Очистите (=одбацијте) стари квасац, да буде ново тесто². И оно: Да празнујемо не у старом квасцу, него у бесквасним хлебовима чистоте и истине³ — то (такође) показује исти циљ. И зато што ми нисмо довољно (способни, тј. нисмо у сшању) наспрам поглаварстава и власти и духова зла за битку⁴ (Апостол) подстиче нас да узмемо на себе свеоружје Божије: да Обучемо оклоп праведности, и обујемо ноге у приправност евангелија мира, и опашемо бедра истином, а изнад свега узимајући штит вере, којим ћете, вели, моћи погасити све огњене стрелице нечастивога⁵, које су (уствари) дејства нечистих страсти. И шлем спасења да узмемо и свети мач духовни, који је реч Божија⁶. Апостол је показао да тим, претходно наведеним, духовним оружјем

¹ Ефес. 5, 27

* Већ само по себи разуме се да ово не стоји ни у каквој вези са ма којим обликом хедонизма. У грчком, стоји ἀλόλαστος, што је изведеница од глагола ἀπολάσσω, у значењу скупо стајати, бити драгоцен.

² 1 Кор. 5, 7

³ 1 Кор. 5, 8

⁴ Ефес. 6, 12

⁵ Упор. Ефес. 6, 14 - 16

⁶ Ефес. 6, 17

које превазилази нашу природу^{*}, можемо да станемо на супрот opakим методама ђаволовим. Начин пак на који можемо (све) то да стекнемо тачно је означио (Апостол) говорећи: И сваком молитвом и прозбом молећи се у Духу, у свако време, и за то исто бдијући са сваком истрајношћу и молењем¹. Зато се и он још моли за све говорећи: Благодат Господа нашега Исуса Христа и љубав Бога и Оца и заједница Светога Духа да буде са свима вама². И опет: Васцели дух ваш, и душа, и тело да се сачува непорочно за дан (Другог доласка) Господа нашег Исуса Христа³. Гле на који начин је изнео на видело правилни пут праведности и највиши циљ Христијанства, све подстичући и желећи да (сви) достигну до њега, у који (циљ) истинољубиво гледајући, и потпуно неуморно борећи се, вером и падом и сваким стањем врлине, моле се и желе да достигну до њега. Јер они ће моћи и оне велике заповести, о којима виси Закон и Пророци, (то јест) оно: Љуби Господа Бога својега свим срцем својим, и свом душом својом, и свом снагом својом; и ближњега свога као самог себе⁴, ослобађајући се сваког зла, чисто и савршено и непорочно да испунс.

Ако и изгледа да смо одужили казивање о

* Прелодобни МАКАРИЈЕ подвлачи да наведено духовно оружје које превазилази нашу природу омогућава нам да и ми превазиђемо сопствену природу. Подразумева се : нашу (човечанску) природу искварену грехом (СИДОРОВ, прим 47).

¹ Ефес. 6, 18

² 2 Кор. 13, 13

³ 1 Сол. 5, 23

⁴ Мт. 22, 37 - 40; Мк. 12, 28 - 34; Лк. 10, 25 - 37

циљу побожности, ког нам предају Господ и Апостоли и све оне богонадахнуте књиге (Св. Писма), представљајући (нам) многим сведочанствима, сматрамо да нисмо несумсно (то) учинили, да би на сваки начин несумњиво и неколебљиво били уверени каква је наша нада вере, и који циљ и каква нам трка предстоји. А особито они који су се прихватили монашког живота и који су себе изузели из светских веза и телесног општења (= брака), и који су изабрали да буду девствени у Господу, да сваки (девственик) и свака (девственица), (знајући) где је позван и до какве (духовне) мере дужан је да стигне, одустану од сваке надмености (= *ζордостии*) због (по)неких постигнутих успеха, заиста сматрајући себе за ништа због превелике мере савршеног звања и недокучивог богатства љубави Христове, а сваким начином и сваком моћи и сваким старањем себе свагда добровољно предавали на добро, према речи Господњој, (Заједно) са свим оним што је овога века*, одричући се још и своје душе, свакодневно узимајући крст (на себе) са радошћу и весељем, и следујући Њему (= *Господу*)¹, имајући у свему Самог Господа који нам је постао и пример, и лут, и образац, и циљ, према реченом: Угледајте се на мене, као ја на Христа², и још: Са стрпљењем трчимо у предстојећи нам подвиг, гледајући на Исуса, Начелника и Савршитеља вере, који уместо предстојеће му радости поднесе крст, не марећи за срамоту, и седе са десне стране Бога³. Па, не да, наиме, испуњени

* Акценат, дакле, није само на индивидуалном спасењу, и ствари овога света треба, заједно са собом самим, предавати на добро.

¹ Лк. 9, 23; 14, 26

² 1 Кор. 11, 1

³ Јевр. 12, 1 - 2

и ослоњени на неке дарове Духа (Божијег), или пак на неке мале успехе, и као да смо већ достигли до савршенства, будемо обманути злом лукавошћу (=надменошћу) праведности, изостајући од већих успеха духовних, него као истинoљубци да се непрестано држимо до краја труди и скорби (=невоље) и подвига и трчања, из дана у дан свагда пружајући се ка оном што је напред, а заборављајући оно што је иза¹, вазда гладни и жедни праведности², имајући скрушено срце, будући да још нисмо доспели до позива (=звања) на који смо позвани, нити смо достигли савршену меру Христијанства нити достигавши коначно у савршену љубав Христову. Јер, они који заиста желе да постигну предстојећи и напред показан највиши циљ, увек буду рањени жарком љубављу ка оном звању неизрцивог савршенства, и ниједноме од мањих добара, правде, постова, или бдења, или милостиња или дарова заједничарењем у Духу, испуњени и остајући (такви) до последњег даха, него потпуно предајући себе свим добрим и лепим (делима) и свим врлинама, и тако остајући недостатним услед врлине, никада не сматрају да испуњавају закон премудрости, него, иако су код Бога драгоцени, себе сматрају недостатнима, и будући у духовном напредовању себе налазе као почтнике, и иако су велики себе ушжавају и процењују да су ништа (=нишњавни). И тако, (онолико) колико су поверовали и колико су показали љубави (толико) ће примити награда Евангелија Царства (небеског). Такве душе могу угодити Богу и постати наследнице Царства (небеског), (душе) које имају скрушено срце и сиромашне су духом, увек гладујући

¹ Фил. 3, 13

² Мт. 5, 6

и жеднећи правде, стремећи ка савршеним почастима, због крајње љубави према Богу, буду награђене највишим даровима.

О циљу пак паде који треба да имају (понајвише) они који су узели на се монашко живљење и заволели девственост, довољно је речено. А о сабрању и свештеном устројству манастира братственичких^{*}, како треба да живе заједно и међусобно се опходе, и кроз какве напоре и знојеве и занимања могу истинољупци постићи напред речени циљ побожности потребно је (сада) проговорити, на који начин они вредни и постојани, спремно ступајући на пут који води у небески град^{**} тако трче док не постигну (циљ). Пре свега, онај који трчи ка циљу побожности и који жели да иде стопама Господњим, удаљивши се од (светског) живота и телесних уживања и предан у потпуности братству, одрекавши се, према Евангелију, оца и мајке, деце и жене, браће и сестара, родбине, богатства, славе, знаменитог рода, и ушавши у манастир као у пупоту свих дарова [да још и то дода], а још да одрекне се и сопствене душе. А шта је одрицање

^{*} СИДОРОВ претпоставља да се преп. МАКАРИЈЕ овде ослања на сопствено искуство. Упор. и Р. DESEILLE. *L' Evangile au desert*, Paris 1985, p. 30-31.

^{**} Идеја небеског града (горњег Јерусалима) појављује се у многим споменицима ранохришћанске литературе.

од своје душе, или свецело предати себе братству, и уопште не извршавати своју вољу, него себе поверити речи Божијој и свагда отуда украшавати душу светим и чистим поимањима заповести (Божијих) и њих сматрати за спасоносне и слатке. Немати уопште ништа у сопственом власништву, осим одеће коју носи, да са свих страна буде безбрижан, са радошћу испуњујући само оно што му се налаже (=како му се зајведе), и као купљени благо-разумни роб, сву браћу, а понајвише предстојнике, у свему да сматра као (своје) господаре и владике Христа ради, као што сâм Господ рече: Који међу вама хоће да буде први и највећи, нека је од свих најзадњи и свима слуга и свима роб¹, не тражећи славу, или част, или похвалу за служење или владање (=ѿонашање) од саме братије, (него) служећи са сваком наклоношћу (=ѿажњом), не у додворавању, наизглед као улизица, него као слуга Христов², предавши себе Господу, да иде уским и скорбним путем³, будући да је заљубљеник Царства (небеског), спремно и са радошћу носећи (на себи) лаки и благи јарам Господњи, те тако постајући узрочник себи великог спасења, ако са дуготрпеливошћу и стрпљењем до краја остане у том душекорисном служењу (=робовању), устићујући се (=ѿошћујући са сѿрахом)

¹ Мк. 9, 35; 10, 43-44

² Ефес. 6, 6-7

³ Мт. 7, 14

свих домаћих (=блиских) Христу и наследника Царства, и сваку подчињеност свакоме показујући, а нарочито предстојатељима (=старешинама) подвижницима, и онима који су узели на себе (као обавезу) тешкоће брига о врлини, свагда себе сматрајући за дужника оне с љубављу и простотом службе браћи, према реченоме: Љубављу служите једни другима¹; И опет: Никоме ништа не дугујте (=не будите дужни), осим да једни друге љубите².

¹ Гал. 5, 13

² Рим. 13, 8